

Hustadvika kommune

ALVORLIG SKOLEFRAVÆR

En veileder for
forebygging og
oppfølging

FORORD

I Norge har alle barn og unge mellom 6 og 16 år opplæringsplikt. Elever som fullfører sin skolegang har bedre forutsetninger for å lykkes i livet både med hensyn til deres sosiale funksjonsevne, psykiske helse, muligheter i arbeidslivet og hvordan hverdagen takles. De aller fleste barn og ungdommer går på skolen frivillig og uten problemer. Imidlertid har vi elever som strever med å komme på skolen, og som av ulike grunner får mange fraværsdager. Dersom barn og unge uteblir fra opplæringen over lengre tid kan det skape utfordringer for videre skolegang. Flere av elevene som dropper ut av videregående opplæring har hatt et gjennomgående høyt fravær da de gikk i grunnskolen.

Hustadvika kommune skal forebygge frafall i tidlig alder, og iverksette tiltak raskt når en elev har høyt skolefravær. Vi vet fra forskning at skoler som legger vekt på betydningen av tilstedeværelse og har gode rutiner for registrering og oppfølging av fravær, ofte har lav fraværspromatikk. Når fraværet kan avdekkes tidlig, kan vi hindre at det øker og gjør situasjonen for eleven vanskeligere. Det er vårt felles ansvar å samarbeide for å finne gode løsninger slik at eleven igjen opplever motivasjon og ønske om å komme til skolen igjen. Godt forebyggende arbeid, avdekking, grundig kartlegging og rask igangsetting av tiltak forbedrer prognosen for disse elevene. Denne veilederen angir retningslinjene for hvordan skolene og laget rundt eleven i Hustadvika kommune skal forebygge og håndtere alvorlig skolefravær.

Veilederen har tatt utgangspunkt i Nittedal kommune sin veileder «*Hver dag teller!- Veileder for forebygging og oppfølging av alvorlig skolefravær*», og Hustadvika kommune har fått tillatelse fra PPT Nittedal til å bruke Nittedal sin veileder som utgangspunkt for en veileder for Hustadvika kommune. Veilederen vår er utarbeidet i et tverrfaglig samarbeid mellom skolefaglig rådgiver, PP-tjenesten, Fræna ungdomsskole, Barneverntjenesten og Helsestasjonen for barn og unge.

Hustadvika kommune, september 2023

Julie Gunstensen,
Skolefaglig rådgiver

Kari Nergård,
Leder PPT

Ann Margrethe Farstad,
Rektor Fræna Ungdomsskole

Veilederen er bygget på sentral teori og forskning på skolevegring og skolefravær, samt aktuelle lover og forskrifter. Skolens handlingsplan for fravær har vært til høring hos samtlige rektorer, lærere, mestringsenheten, familieterapeuten og SU/SMU.

Veilederen skal jevnlig evalueres av lærere og ledelse ved samtlige skoler i kommunen. Første evaluering blir gjennomført høsten 2024.

Bildet er gjengitt med tillatelse fra elevene.

INNLEDNING

Framtidstro og pågangsmot smitter og er helt nødvendig. Ansatte på skolen, som er den profesjonelle part, må være toneangivende og bærende av begge disse. I arbeid med elever som strever med nærvær kan det være krevende å holde på framtidstro og pågangsmot og det er derfor viktig å være bevisst hvor avgjørende dette er for å lykkes.

Jo Magne Ingul viser til forskning som viser at konsekvensen av fravær er kumulativ (2016). For hver dag som går øker mengden risikofaktorer som gjør det vanskeligere å komme tilbake på skolen.

Vi vet at stort fravær fra skolen for den enkelte elev kan få alvorlige faglige og sosiale konsekvenser både på lang og kort sikt. Blant korttidsfølgene er svake faglige prestasjoner, lav selvfølelse, isolasjon, familiære problemer og problemer med relasjoner til jevnaldrende. Langtidsfølgene kan være dårligere muligheter for utdanning og jobb, sosiale problemer og økt risiko for senere psykiske lidelser.

Med så alvorlige konsekvenser er det i alles interesse å forebygge og forhindre skolefravær, og da er samarbeid mellom de berørte instanser avgjørende. Når et barn ikke kommer seg til, eller ikke klarer å være på skolen, er dette derfor et felles problem som krever at alle bidrar til en løsning.

Debatten rundt årsakene til alvorlig skolefravær har blitt mer og mer polarisert de siste årene (Madsen & Brochmann, 2022). Forenklet fremstilt handler dette om synet på hvorvidt det er best for barn som strever med skolefravær å være på skolen, eller ikke. I denne veilederen understrekes betydningen av grunnholdningen om at elever har det best på skolen. Samtidig er det ikke til hjelp dersom skolen f.eks. fastholder at «eleven må på skolen uansett» dersom ikke nødvendig tilrettelegging, tillit og trygghet er på plass. På samme måte er det lite til hjelp for eleven dersom foresatte fastholder perspektivet om at «skolen klarer ikke å gi mitt barn det hen trenger». Slike polariserte syn gjør avstanden mellom skole og hjem større, til tross for at de egentlig har samme mål. Alvorlig skolefravær er ikke en enkel utfordring med en enkel løsning.

Nettopp fordi det alltid er sammensatte årsaker til skolefravær, er holdningen om at fravær er et felles problem som krever en felles løsning. Alle parter må ta ansvar og bidra til at eleven kommer seg tilbake på skolen.

Når alt kommer til alt er det voksnes vilje og evne til å samarbeide rundt barn og unge som er avgjørende for å bidra til at elever kommer, og blir på skolen. Koordinering er avgjørende. All hjelp, alle krav og all støtte må skje med en samtidighet. Slik lykkes vi med å løse utfordringen alvorlig skolefravær sammen, med samtidighet i våre tiltak.

Vi håper at du som er en del av «laget rundt barnet» i Hustadvikaskolen føler deg bedre rustet til å møte alvorlig skolefravær etter å ha lest veilederen. Tydelige retningslinjer, rutiner og handlingsplaner for arbeidet med fravær er nødvendig. Vi har også erfart at bestemte holdninger er avgjørende for å lykkes i arbeidet med alvorlig skolefravær.

Innholdsfortegnelse

FORORD	1
INNLEDNING	2
INTRODUKSJON TIL VEILEDEREN	4
1. ALVORLIG SKOLEFRAVÆR: TEORI.....	5
1.1 Begrepsavklaring	5
1.2 Gyldig og ugyldig fravær	5
1.3 Årsaker til alvorlig skolefravær	6
1.4 Alvorlig skolefravær i et helhetlig perspektiv	7
1.5 Hvem utvikler alvorlig skolefravær?	10
1.6 Tidlige tegn på alvorlig skolefravær	12
1.7 Holdninger	13
2. FOREBYGGING	15
2.1 Fraværsrutiner	15
2.1.2 Søknad om permisjon	15
2.2 Oppfølging av alvorlig skolefravær	16
2.3 Overganger: barnehage - barneskole - ungdomsskole.....	16
2.4 Ressursteam	16
2.5 Skole-hjem samarbeid	16
2.6 Elevens læringsmiljø	17
3. NÅR ELEVEN HAR ALVORLIG SKOLEFRAVÆR - HVA GJØR VI?	19
3.1 Kontakt	20
3.2 Kartlegging.....	21
3.3 Samarbeid om tiltak	23
3.4 Evaluering	27
3.5 Veien videre.....	27
4. ANSVARSOMRÅDER OG RELEVANTE LOVVERK	28
REFERANSELISTE	31
FORSLAG TIL LITTERATUR	33
VEDLEGG.....	34

INTRODUKSJON TIL VEILEDEREN

De fleste elevene i Hustadvika finner seg godt til rette og trives med å være elev i Hustadvikaskolen. Likevel er det elever som av ulike og ofte sammensatte årsaker ikke finner seg til rette på skolen og derfor tilbringer mindre tid på skolen enn forventet. Når elever ikke møter på skolen, kan både skolen og foresatte oppleve å komme til kort. Hustadvika kommune ser et behov for å etablere noen felles, praktiske og konkrete retningslinjer for forebygging og tiltak for elever med alvorlig skolefravær. Formålet med denne veilederen er å hjelpe skolene både med å forebygge slik at alvorlig skolefravær ikke oppstår og å handle riktig i skolefraværs saker.

Veilederen består av fire deler:

Del 1: ALVORLIG SKOLEFRAVÆR: TEORI gir en bred introduksjon til alvorlig skolefravær. Her presenteres teoretiske perspektiv sammen med begrepsavklaringer, årsaker til skolefravær, problemforståelse og risikogrupper.

Del 2: FOREBYGGING handler om hvordan alvorlig skolefravær kan forebygges. Her beskrives hvordan skolens rutiner for fraværsføring og oppfølging av fravær kan være en årsak til at fravær ikke utvikler seg i negativ retning. I tillegg beskriver denne delen betydningen av samarbeidet mellom skole og hjem.

Del 3: NÅR ELEVEN HAR ALVORLIG SKOLEFRAVÆR - HVA GJØR VI?

Veilederen beskriver hvordan skolen skal handle når en elev har alvorlig skolefravær. Her presenteres en trappetrinnsmodell som illustrerer hvilke tiltak som skal gjennomføres når en elev har alvorlig skolefravær. Dette er en praktisk del som inneholder konkrete tiltak og prosedyrer som lærer kan bruke når eleven har alvorlig skolefravær.

Del 4: ANSVARSOMRÅDER OG RELEVANTE LOVVERK

Denne delen er en juridisk del som tar for seg de lover og regler som er aktuelle i forbindelse med skolefravær. Her er det en samlet oversikt over lover som sier noe om ansvar og lovpålagte oppgaver for de ulike partene. Dette er ment som en hjelp for skolene, slik at de vet hvilke lover de skal forholde seg til. Vi vil imidlertid understreke at det først og fremst er et godt samarbeid som er den største suksessfaktoren når et alvorlig høyt skolefravær skal endres.

1. ALVORLIG SKOLEFRAVÆR: TEORI

Denne delen gir først en begrepsavklaring. Deretter vil sentrale teoretiske perspektiv presenteres sammen med årsaker til alvorlig skolefravær, samt risiko- og beskyttelsesfaktorer.

1.1 Begrepsavklaring

I norsk litteratur og forskning er begrepene skulk, skolenekting, ufrivillig skolefravær, skolefobi, skolevegring og skolevegringsatferd de mest vanlige betegnelse for elever som har høyt fravær fra skolen. Den mest markante forskjellen på disse betegnelse finner vi mellom de som ikke ønsker å være på skolen (skulker) og de som ikke klarer å gå på skolen på grunn av vegring og angst. Disse betegnelse har imidlertid til felles at ansvaret for fraværet lett plasseres hos eleven selv. Årsaken til at en elev er fraværende fra skolen er sjelden kun skulk eller vegring, og vi ønsker å legge vekt på at årsaken og ansvaret også ligger utenfor eleven selv. Derfor vil samlebetegnelsen alvorlig skolefravær bli brukt. Alvorlig skolefravær er definert som skolefravær som krever tiltak. I Hustadsvika kommune krever skolefravær tiltak når en elev har:

- 10% fravær (ugyldig eller gyldig)
- 10 enkelttimer fravær i ett semester
- Gjentakende forsentkomminger
- Er på skolen, men deltar ikke i timene

10% fravær =
ca 10 dager i
semesteret

Noen vil kanskje lure på hvorfor grensen er nettopp på 10%? Det er jo elever som kan ha 10 dager fravær i halvåret uten at det er noe bekymring knyttet til dette? En utfordring i forskning på skolefravær er å bli enige om konkrete risikofaktorer. Det vil si å kunne peke på hvilke ting som gjør at enkelte elever utvikler veldig høyt fravær, mens andre ikke gjør det. I tillegg er det vanskelig å identifisere akkurat hvor mye fravær elever kan ha, uten at det utvikler seg negativt og blir problematisk. Enkelte studier viser at det er mulig å fange opp sårbare elever tidlig, dersom man kartlegger årsakene til fraværet ved 10% (Fornander & Kearney, 2020). Derfor er det hensiktsmessig å sette grensen til 10%, slik at de elevene som faktisk er i ferd med å utvikle fravær som blir problematisk og vanskelig, blir fanget opp tidlig nok. Sånn sett så kan grensen beskrevet i boksen over kalles *begynnende* alvorlig skolefravær. Der begynnende alvorlig skolefravær *ikke* blir tatt tak i tidlig, vil elever raskt kunne utvikle et mye høyere fravær som vedvarer over tid, og som er vanskelig å snu.

1.2 Gyldig og ugyldig fravær

Skolefravær kan skyldes flere ulike forhold; sykdom, skulk, angst, mobbing, mistrivsel på skolen, foresatte som holder eleven borte fra skolen, ferier med eller uten søknad om permisjon, osv. En naturlig inndeling av skolefraværet vil derfor være fravær med eller uten gyldig grunn. Det er som regel kontaktlærer som bestemmer om eleven er berettiget til gyldig fravær.

I hovedtrekk er gyldig (dokumentert) fravær sykdom, innvilget permisjon eller fravær grunnet forhold du ikke rår over. Ugyldig (udokumentert) fravær er noe vanskeligere å definere. Den allmenne bruken av begrepet skulk, altså at eleven har fravær fra skolen uten foresattes viten og samtykke, faller under kategorien ugyldig fravær. Videre kan man si at ethvert fravær regnes som ugyldig inntil skolen har fått beskjed av foresatte om årsaken til fraværet og skolen har definert årsaken til fraværet som gyldig. Det er særlig viktig å ha dialog med foresatte og elever om alt ugyldig fravær. Da opplever elever å bli sett og savnet, og foresatte får viktig informasjon om elevens hverdag.

Det er vanlig at elever fra tid til annen er syke og derfor må være hjemme fra skolen. Det er imidlertid fravær utover det som tenkes å være normalt som skole og foresatte må være oppmerksomme på. Tilfeller hvor fraværet er høyt (f.eks. grunnet sykdom), kan ikke automatisk betegnes som bekymringsfritt selv om elevens fravær er meldt av foresatte. Dette blir ikke minst viktig nå i kjølvannet av koronapandemien, der terskelen for å være hjemme har i hovedsak blitt senket. Dette kan føre til at elever med alvorlig skolefravær «går under radaren» og ikke oppdages før det er blitt vanskelig å komme tilbake på skolen.

Nettopp fordi det kan være like stor sannsynlighet for at elever med gyldig fravær utvikler alvorlig skolefravær, som elever med ugyldig fravær, er det viktig at skolen tar kontakt med foresatte ved 10% fravær - uavhengig av årsak.

For å sikre at skolen får nødvendig informasjon om fravær er det avgjørende at foresatte har tillit til at skolen ikke dømmer eller har negative holdninger til fravær. For at foresatte skal være sårbare og ærlige om fraværet til elever som strever med å komme på skolen, må de oppleve å bli møtt med tillit.

1.3 Årsaker til alvorlig skolefravær

Det kan være flere årsaker til at enkelte elever utvikler alvorlig skolefravær og problematikken er som regel sammensatt (Ingul, 2005). Vi vet at årsakene til alvorlig skolefravær er både individuelle og relasjonelle, og ofte kan de ikke skilles tydelig fra hverandre. Når en elev ikke ønsker eller greier å være på skolen, er dette et symptom på at noe er vanskelig.

Angst eller vegring kan være en individuell årsak til alvorlig skolefravær. Begrepet skolevegring brukes ofte for å beskrive alvorlig skolefravær som er et resultat av barnets eller ungdommens angst for skolen eller noe forbundet med skolen. Både frykt, redsel og angst er normale reaksjoner hos barn og unge, men i noen tilfeller utvikler redselen seg slik at dette skaper problemer for barnets eller ungdommens hverdag. Det kan også være angst for andre situasjoner eller hendelser som gjør at barn og unge uteblir fra skolen. For eksempel kan yngre barn som opplever separasjonsangst fra foresatte utvikle alvorlig skolefravær som en konsekvens av dette. På samme måte vil barn og unge med sosial angst eller generalisert angst også kunne utvikle alvorlig skolefravær.

Andre individuelle årsaker til at barn og unge kan oppleve det som vanskelig å være til stede på skolen er depresjon eller spiseforstyrrelser. Fagvansker kan være både en medvirkende årsak til, og et resultat av, alvorlig skolefravær. Mer relasjonelle årsaker til at elever utvikler alvorlig skolefravær kan f.eks. være samspillsvansker innad i familien eller vanskelige familieforhold. Andre relasjonelle årsaker kan være mobbing eller samspillsvansker på skolen, mangel på tilrettelegging på skolen eller tap av vennerelasjoner. Dette er kun noen eksempler.

Noen ganger vil vi oppleve at det er vanskelig å identifisere konkrete årsaker. Ofte har problemene utviklet seg over tid, og det som var utløsende i utgangspunktet, er kanskje ikke så aktuelt lenger. Det kan da være nyttig å se på hva som opprettholder og påvirker skolefravær, uavhengig av årsak. Det kan for eksempel være at gode venner er med å føre til nærvær, mens når eleven har timer uten disse vennene opprettholdes fraværet. Eller det kan handle om at det er lettere å komme seg på skolen når en foresatt er hjemme på morgenen. Dette er begge eksempler på områder som ikke nødvendigvis forklarer årsaken til fraværet, men som kan være viktig for å bidra til nærvær.

Her følger eksempler på vansker på mange nivåer:

Skole: hyppig lærerbytte, høyt lærerfravær, manglende struktur og forutsigbarhet, dårlig klassemiljø, ikke tilpasset opplæring, m.m.

Individ: nevrobiologisk sårbarhet, traumer, psykiske eller fysiske lidelser, rusproblematikk, lærevansker, m.m.

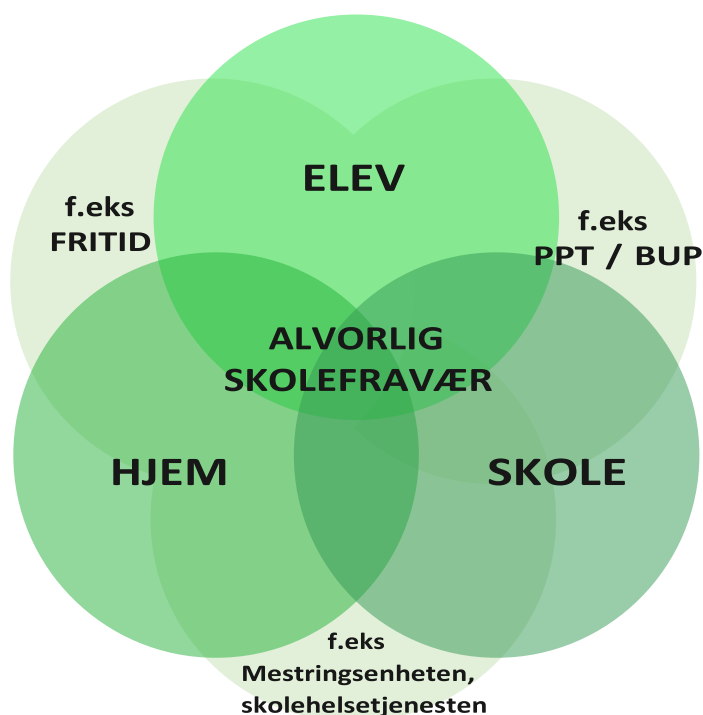
Familie: konflikter i familien, manglende struktur, sykdom, dysfunksjonell kommunikasjon, endringer i familiesituasjon, vold eller rusmisbruk, m.m.

Sosialt: problemer i forhold til venner/ mangel på venner, mangel på tilhørighet, mobbing, m.m.

I lokalmiljøet: subkulturelle trender og holdninger til skole, nærmiljø med lite rom for mangfold m.m.

Samfunnsmessige og kulturelle forhold: sterkt fokus på prestasjon, «generasjon prestasjon», m.m.

Tradisjonelt har det vært sterkt fokus på de individuelle faktorene. For å forstå årsakene til skolefraværet, og gi god hjelp, må vi imidlertid ha med hele bildet, og utvide perspektivet (se figur 1). Ofte inngår de ulike årsakene til alvorlig skolefravær i et komplekst samspill hvor de også påvirker hverandre. Individuelle og relasjonelle årsaker til alvorlig skolefravær kan slik sett ikke skilles fra hverandre, men må ses på som en helhet. Dette helhetlige perspektivet beskrives videre i del 1.4 og 1.5.

Figur 1: Et helhetlig perspektiv på alvorlig skolefravær. Problemets kjerne, alvorlig skolefravær, er plassert i midten av blomsten, årsakene er ofte sammensatt av alle kronbladene. I kronbladene rundt kjernen ligger også løsningen, nemlig et samarbeid mellom eleven, foresatte og skole med støtte fra hjelpeapparatet rundt.
(Modell basert på: Marit Tørstad, 2010).

1.4 Alvorlig skolefravær i et helhetlig perspektiv

Denne veilederen ser på alvorlig skolefravær fra et helhetlig perspektiv. Det vil si at alvorlig skolefravær aldri kan isoleres til et enkeltstående problem for den enkelte elev, men må ses i sammenheng med elevens relasjoner og omverden (se figur 1).

Som beskrevet i del 1.3 er alvorlig skolefravær et resultat av at den enkelte elev kan ha individuelle vansker, samtidig som omstendigheter både hjemme, i nettverket, på skolen, m.m. vil kunne være med på å utløse og opprettholde problematikken (se del 1.4.1 under). Det er viktig å anerkjenne elevens individuelle vansker, og samtidig være oppmerksom på at partene rundt eleven både kan beskytte mot eller vedlikeholde problemet.

For å lykkes med å hjelpe eleven tilbake til skolehverdagen er det avgjørende at tiltak blir satt i gang for alle kronblader i figuren: for eleven, for hjemmet og for skolen. Det kan være nødvendig å få hjelp fra andre instanser for å få til dette. For eksempel vil tjenestene i Familiens Hus ofte være til stor hjelp.

Det er viktig at alle parter – elev, foresatte, skole og hjelpeapparatet, bidrar til en løsning ved å ta sin del av ansvaret.

Alvorlig skolefravær er som regel et symptom på ett eller flere underliggende problemer eller vansker til stede hos eleven og/eller i deres nettverk. Samtidig som det settes inn tiltak knyttet til den underliggende problematikken er det avgjørende å ta tak i skolefraværet tidlig. Å hjelpe eleven tilbake på skolen vil virke behandlende i seg selv, og vil også kunne bidra til å avdekke underliggende problematikk.

1.4.1 Skolefraværets funksjon

Et helhetlig perspektiv tilsier at det kan være medvirkende årsaker til problematikken også i elevens utvidede nettverk. For lettere å kunne forstå årsakene til alvorlig skolefravær er det viktig å se på hva slags *funksjon* fraværet kan ha for den enkelte elev. Med andre ord:

Hva det er som bidrar til å opprettholde problemet / motiverer eleven til å fortsette å være fraværende fra skolen over tid? Kearney og Silverman (1996) har delt opp funksjonen til alvorlig skolefravær i fire undergrupper (se tabell 1) basert på barn og unges motivasjon for å unngå negative opplevelser og oppnå positive opplevelser.

Tabell 1: Funksjonen til alvorlig skolefravær - fire undergrupper (oversikt basert på Kearney, 2001)

FIRE UNDERGRUPPER	
Unngå negative opplevelser	1. Unngår stimuli som vekker negativ affekt eller emosjonelt ubehag. Her vil opplevelsen av ikke å ville gå på skolen ofte være knyttet til generelt ubehag i skolesituasjonen. Dersom eleven unngår skolen (og dermed også unngår den negative opplevelsen) opprettholdes og forsterkes atferden. I noen tilfeller kan ubehaget være knyttet til bestemte situasjoner som eleven vil forsøke å unngå, f.eks. skolegården, en bestemt voksen, gymsalen, o.l.
	2. Unngår ubehagelige sosiale situasjoner eller evalueringssituasjoner. Her vil eleven vegre seg for å gå på skolen for å unngå situasjoner der hen må eksponere seg sosialt, eller bli evaluert. Dette omtales ofte som prestasjonsangst. Dette kan gjelde f.eks. å snakke høyt i klassen, snakke med andre medelever, ha prøver, o.l.
Oppnå positive opplevelser	3. Oppnår oppmerksomhet fra foresatte eller viktige andre. I dette tilfellet blir eleven hjemme fra skolen for å oppnå oppmerksomhet fra foresatte. Den positive konsekvensen eleven opplever når hen blir hjemme vil opprettholde og forsterke elevens vegring for å gå på skolen.
	4. Oppnår goder utenfor skolen. Her blir eleven hjemme for å oppnå noe positivt. Det kan dreie seg om belønninger, som for eksempel å se på TV, spille dataspill, være med venner, shopping, rus o.l. Den positive konsekvensen av å bli hjemme vil også her opprettholde og forsterke elevens vegring for å gå på skolen.

De fire undergruppene i tabell 1 er basert på læringsteori. Læringsteori beskriver blant annet hvordan atferd opprettholdes og forsterkes ut ifra de konsekvensene atferden får. Atferd som får positive konsekvenser, som for eksempel å unngå en negativ opplevelse eller oppnå en positiv opplevelse, vil ofte bli forsterket; det du gir oppmerksomhet får du mer av. Tabell 1 viser at det kan være flere typer atferd som fører til at fraværet ikke minsker. Det er viktig også å påpeke at det til enhver tid kan være flere av undergruppene beskrevet i tabellen som bidrar til å opprettholde elevens fravær. Dette er med på å illustrere den helhetlige forståelsen av alvorlig skolefravær.

Christopher Kearny m.fl har nylig publisert forskningsartikler som argumenterer for at det kan være nyttig å utvide perspektivet på funksjonen til skolefravær fra kategorier (som beskrevet i tabell 1) til dimensjoner, eller grader av vansker langs en akse (Kearney et al, 2019, del 1 og 2). En hybrid av disse, altså at vanskene kan både opptre i en kategori, og samtidig langs en dimensjon er argumentert for.

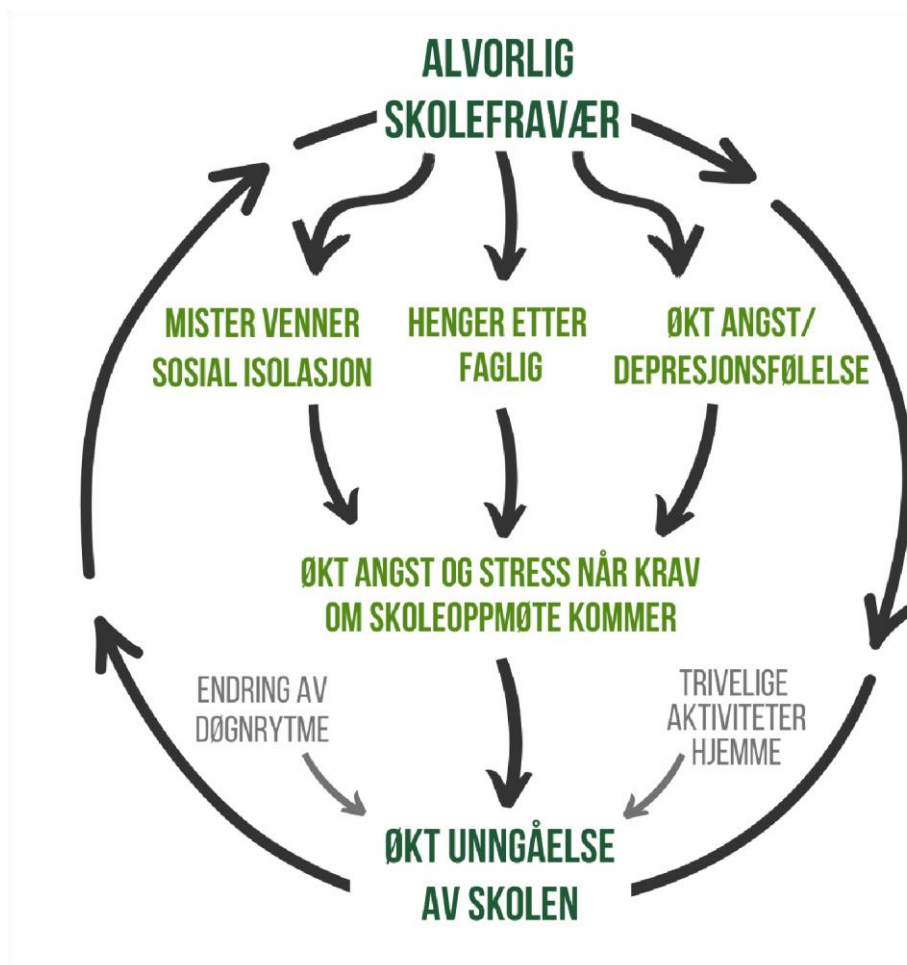
Sagt på en annen måte, så er det mulig å forstå funksjonen til skolefravær både basert på hvorvidt elevens fravær hører hjemme i en kategori, men også slik at ulik grad av forskjellige kategorier kan eksistere samtidig. En elev kan for eksempel være hjemme for å unngå mattetimer, samtidig som det fører til at eleven får mer tid med foresatte, som eleven opplever som spesielt positivt. Unngåelsen kan være lav, mens ønske om å oppnå oppmerksomhet hjemme er høy - samtidig er begge viktig for å bidra til tiltak som fører til skolegang for eleven. Dette understreker betydningen av god kartlegging, og forståelsen av at årsakene til alvorlig skolefravær er sammensatt.

1.4.2 Den onde sirkelen

Det er altså både opprettholdende og forsterkende faktorer som bidrar til et alvorlig skolefravær. I tillegg er selve fraværet en viktig opprettholdende faktor i seg selv.

Det å være borte fra skolen over tid gjør at eleven blir sosialt isolert og mister tilhørighet til jevnaldrende. Eleven blir ofte hengende etter med skolearbeidet og får ikke avkreftet eventuelle negative tanker om det å være på skolen. Dette gjør at det blir vanskeligere og vanskeligere å komme tilbake på skolen. Figur 2 viser samspillet mellom utløsende og opprettholdende faktorer og hvordan dette skaper en ond sirkel. Illustrasjonen av ”den onde sirkelen” tydeliggjør viktigheten av å få eleven tilbake på skolen raskt. For hver dag som går øker mengden risikofaktorer som gjør det vanskeligere å komme tilbake på skolen (Ingul, 2016).

Figur 2: Den onde sirkelen ved alvorlig skolefravær (Modell basert på Oslo kommune: Skolevegring – en praktisk og faglig veileder, 2009)

1.5 Hvem utvikler alvorlig skolefravær?

På bakgrunn av en helhetlig problemforståelse blir det tydelig at ulike risiko- og beskyttelsesfaktorer medvirker til utvikling av alvorlig skolefravær.

Barns psykologiske utvikling skjer i stor grad gjennom gjensidig påvirkning og samspill mellom barnet og omgivelsene. Det er faktorer ved både barnet og omgivelsene som kan bidra til eller beskytte mot utvikling av alvorlig skolefravær (se tabell 2). Varierende og sammensatte årsaker til at elever utvikler alvorlig skolefravær gjør det vanskelig å finne enkeltstående risikofaktorer. Lærevansker utløser ikke nødvendigvis alvorlig skolefravær, men barn som er mye borte fra skolen får oftest store faglige hull og vansker med å følge den faglige progresjonen.

Alvorlig skolefravær kan utvikle seg gradvis eller oppstå plutselig. Lysne (1996) undersøkte skolefobi i Norge og fant at fenomenet hadde størst hyppighet blant 11- til 13-åringer. Alvorlig skolefravær kan imidlertid oppstå i hele skoleforløpet, men har økt risiko ved skolestart og i overgangen til ungdomsskolen, ved flytting og skolebytte, eller etter lengre ferier og sykefravær.

Tabell 2: Risiko og beskyttelsesfaktorer (se også del 1.3)

Elev	
Risikofaktorer:	Beskyttende faktorer:
Eleven har en psykisk sårbarhet. Eleven har en innagerende adferd. Eleven har prestasjonsangst. Eleven har bekymringer for andre ting enn skole. Eleven har lærevansker. Eleven har lav sosial kompetanse.	Eleven har et positivt selvbilde. Eleven har gode sosiale relasjoner på skolen ' minst en god venn. Eleven mestrer det skolefaglige. Eleven har fritidsinteresser/ aktiviteter.
Familie	
Risikofaktorer:	Beskyttende faktorer:
Psyriske lidelser hos foresatte. Samspillsvansker i familien. Endrede familiesituasjoner. Manglende grensesetting. Foresatte med egne negative erfaringer knyttet til skolen.	God psykisk helse hos foresatte. Godt samarbeid mellom foresatte og skole. Familiens støtte i sosiale nettverk. Tydelig grensesetting.
Skole	
Risikofaktorer:	Beskyttende faktorer:
Mangelfulle rutiner for registrering og håndtering av fravær. Uhensiktsmessig håndtering av og holdninger til fravær. Dårlig klasse- og læringsmiljø. Mobbing. Lite kontinuitet i opplæringen – høyt lærerfravær. Lav kompetanse om barns psykiske.	Gode fravær rutiner. God klasseledelse. Velfungerende, tilpasset opplæring. God relasjon mellom lærer og elev. Godt samarbeid mellom foresatte og skole. God informasjonsflyt ved overganger. Gode rutiner og handlingsplaner for å gripe inn ved høyt fravær. Tidlig involvering av andre instanser.

1.6 Tidlige tegn på alvorlig skolefravær

For å kunne være oppmerksom på elever som står i fare for å utvikle alvorlig skolefravær, er det viktig å vite hva som kan være tidlige tegn. Det å kjenne til risikofaktorer (se tabell 2) og årsaksforklaringer (se del 1.2 og 1.3) gir et godt grunnlag for å kunne kjenne igjen de elevene som er særlig utsatt. I tillegg vil det være til hjelp å gjøre seg kjent med mulige tegn på begynnende alvorlig skolefravær, oppsummert i tabell 3.

Kjennskap til mulige tidlige tegn, så vel som årsaker og risikofaktorer, gir et godt grunnlag for å møte og forstå alvorlig skolefravær. I tillegg til å følge rutinene for oppfølging av alvorlig skolefravær er det viktig for å kunne sette i gang tiltak tidlig. I arbeid med denne sammensatte problemstillingen, er det i tillegg avgjørende hvilke holdninger den enkelte voksenpersonen som forholder seg til elevene har (se også del 1.7).

Tabell 3: Tidlige tegn på alvorlig skolefravær

Tegn hos eleven
Er ekstremt innadvendt eller sjenert. Er svært utrygg ved skolestart/etter skolebytte, og ordinære tiltak for å trygge eleven hjelper ikke. Snakker aldri høyt i klassen. Snakker ikke med voksne/medelever eller kun med utvalgte voksne/medelever. Er ofte alene i friminuttet. Er avhengig av at en bestemt voksen/medelev er til stede i friminuttet. Har ofte fysiske plager, for eksempel vondt i magen eller hodet. Gir nonverbalt eller verbalt uttrykk for nedstemthet eller redsel generelt eller tilknyttet spesifikke situasjoner på skolen. Trekker seg tilbake fra sosiale situasjoner og/eller skolerelaterte aktiviteter. Viser utagerende atferd, for eksempel sinne i situasjoner hvor det stilles krav i skolehverdagen. Viser motstand mot å delta eller forsøker å unngå enkelte fag, situasjoner eller aktiviteter på skolen. Kontakter foresatte i skoletiden eller ønsker å gå hjem i løpet av skoledagen.
Bekymring fra foresatte
Tar kontakt med skolen fordi eleven gir uttrykk for ikke å ville gå på skolen. Blir værende lenge i leveringssituasjonen eller vil være med inn i klasserommet utover det som er ordinære rutiner. Kontakter eleven i skoletiden gjentatte ganger for å sjekke at eleven har det bra.

1.7 Holdninger

En felles problemforståelse er et nødvendig grunnlag for å lykkes i å forebygge og snu alvorlig skolefravær. Det er også av stor betydning at eleven, skolen, familien og hjelpeapparatet er bevisst sine holdninger til problematikken. Vi vet at felles holdninger er avgjørende for å lykkes. Det er et vanskelig arbeid å etablere nye holdninger, men ved å være bevisst egne holdninger og tanker, vil man kunne spre gode holdninger videre til kollegaer, foresatte og elever.

Merker du at det kanskje kan være litt varierende holdninger i samarbeidet? Sett ord på det. Du kan for eksempel bruke denne delen av veilederen som påstander som dere i samarbeidet går gjennom sammen. Nedenfor beskrives noen holdninger som må etableres for å lykkes med å få eleven tilbake på skolen.

1.7.1 Eleven skal høres

Når en elev har et alvorlig skolefravær er det avgjørende at alle de berørte parter bidrar til å finne løsninger. Barn og unge har ofte gode forslag og innspill til hvordan fastlåste situasjoner kan løses. Barn og unge har rett til å bli hørt når deres skolesituasjon skal diskuteres og det er viktig at man forsikrer seg om at elevens stemme er hørt. Når det er sagt, vil denne typen problemstillinger kreve voksenmedvirkning og myndighet. Det kan være vanskelig for eleven å se konsekvensene av valg som tas, og dermed kan ansvaret for gode beslutninger ikke overlates til eleven alene.

1.7.2 Eleven skal på skolen

Et helhetlig perspektiv fremhever at årsaken til et alvorlig skolefravær er sammensatt (se figur 1). I arbeidet med problematikken er det avgjørende at de involverte parter deler en felles forståelse av at det viktigste for eleven er å komme på skolen. Begrepet «ta hverdagen tilbake» er beskrivende for dette.

For både elev, foresatte, kontaktlærer, skoleledelse og andre involverte er en situasjon med alvorlig skolefravær en belastning som kan virke uoverkommelig. Det kan være utfordrende å holde på holdningen om at det beste for barnet er å raskest mulig komme seg tilbake på skolen. Samtidig vet vi at dette er den viktigste faktoren for å lykkes med å hjelpe eleven å «ta hverdagen tilbake». Det er viktig å presisere at dette gjelder uavhengig av om det foreligger sterke individuelle faktorer, som f.eks. angst eller depresjon, som del av problematikken. Det bør samtidig presiseres at dette forutsetter at det er et trygt og godt psykososialt miljø for eleven på skolen. Dersom eleven ikke opplever å ha et trygt og godt skolemiljø, setter skolen i verk tiltak i samsvar med Opplæringslovens § 9A.

1.7.3 Felles problem - felles løsning

En felles forståelse av at problemet eies av både eleven, skolen, familien og hjelpeapparatet er avgjørende (se del 1.3). Alle parter må ta ansvar og bidra til at eleven kommer seg tilbake på skolen. Med mange involverte parter og en sammensatt problematikk kan ansvarsdiffusjon oppstå. Ansvarsdiffusjon beskriver hvordan hver part går ut fra at andre tar ansvaret, og dermed tar ingen ansvar. Det at ingen tar ansvar kan føre til at problematikken fastlåses ytterligere. Ved at alle involverte parter inntar en holdning om at alvorlig skolefravær er et felles problem som alle tar ansvar for å løse, kan vi forhindre ansvarsdiffusjon.

1.7.4 Følelser smitter

Følelser smitter. Er du optimistisk vil det kunne smitte over på de rundt deg. Vegring smitter også, og det er naturlig at de involverte kjenner på følelsen av maktesløshet og unngåelse når det er mye vegring. Dette er det viktig å være klar over i samarbeidet. Ved å sette ord på dette kan det oppleves mindre overveldende, og det blir lettere å samarbeide om å få eleven på skolen.

1.7.5 Tillit

Tillit mellom de involverte partene er et viktig signal til eleven om at alle ønsker å hjelpe. Dette skjer i et samarbeid mellom eleven, skolen, foresatte og hjelpeapparatet. Som foresatte til et barn med alvorlig skolefravær kan det i enkelte situasjoner være vanskelig å ha tillit til skolen når eleven viser så stor motvilje mot å dra dit. Da er det viktig å ha åpen dialog med skolen om dette, slik at det ikke blir til hinder for elevens tilbakeføring til skolen. Skolen må vise seg tilliten verdig ved å gjennomføre de avtaler om oppfølging som inngås. Dette gjelder for øvrig samtlige involverte. For eksempel må foresatte, elev og andre hjelpeinstanser gjennomføre avtaler som gjøres for å skape gjensidig tillit.

*Hva kan lærere gjøre for å
hjelpe deg med skolefravær?*

**“Sette seg inn i min
situasjon”**

-elev, 8.trinn

2. FOREBYGGING

Alvorlig skolefravær kan forebygges, og denne delen tar for seg nettopp dette. Dersom du har lest del 1 er du allerede i gang med å bidra til tidlig innsats og forebygging, ved å øke din kompetanse og forståelse for alvorlig skolefravær. Forebygging handler for øvrig om skolens rutiner knyttet til fraværshåndtering, rutiner for oppfølging av fravær, skole-hjem-samarbeid, samt elevenes læringsmiljø. Både skolen som system og hver enkelt lærer kan bidra til å forebygge at elever utvikler alvorlig skolefravær.

2.1 Fraværsrutiner

Gode fraværsrutiner kan forhindre at fravær utvikler seg til alvorlig skolefravær. Det er fordi det blir vanskeligere og vanskeligere å komme tilbake på skolen desto lenger eleven er borte (jfr. den onde sirkelen, figur 2). Det er nødvendig med gode fraværsrutiner for den enkelte lærer og for skolen som system.

Følgende punkter er gjeldende for samtlige skoler i Hustadvika:

- Skolen følger kommunens rutiner for hvordan fravær følges opp.
- Alle lærere gis årlig opplæring i føring og oppfølging av fravær.
- Skolens rutiner er kjent og lett tilgjengelige for skolens lærere, elever og foresatte.
- Alle skoler har ressursteam som er særlig godt kjent med verktøyene i veilederen

2.1.1 Skolens handlingsplan for fravær

1. FØRING AV FRAVÆR

- a. Kontaktlærer er ansvarlig for at elevens fravær er oppdatert hver dag i Visma Flyt Skole (VFS).
- b. Eventuelle timelærere må daglig føre fravær.

2. KONTAKT MELLOM SKOLE OG HJEM VEDRØRENDE FRAVÆR

- a. Kontaktlærer skal ha direkte kontakt med foresatte vedrørende fravær.
- b. Kontaktlærer skal snakke med eleven om fravær (etter alder og modenhet).

3. RUTINER FOR OPPFØLGING AV ALVORLIG FRAVÆR

- a. Skolen følger retningslinjer for oppfølging av alvorlig fravær (se 2.2.1 og del 3).

4. GJENNOMGANG AV FRAVÆR PÅ SKOLEN

- a. Skolene har rutiner for føring og oppfølging av fravær. Forslag til skjema for kartlegging av elevens fraværsmønster ligger som vedlegg 2. Når elever har 10 dager fravær (dokumentert/ikke dokumentert), 10 enkelttimer fravær i ett semester, gjentakende forsentkomninger eller er på skolen, men deltar ikke i timene, følges prosedyrer i veileder. Kontaktlærer skal før møtet i ressursteam fylle ut skjemaene nevnt over og følge stegene i tiltakstrappen (se vedlegg 5).

2.1.2 Søknad om permisjon

Rutiner for søknad om permisjon finnes på den enkelte skoles hjemmeside, og på Hustadvika kommune sin hjemmeside [Søk om fri/permisjon - Hustadvika kommune](#). Dersom barnet skal være borte utover 3 dager, skal det sendes en søknad til skolens ledelse. Utfyllende informasjon om lovverk, rett og plikter finnes i en egen samleartikkel på nett i Regelverkstolkningar fra UDIR: [Barn som ikke møter på skolen - for skoler og skoleeiere](#)

2.2 Oppfølging av alvorlig skolefravær

Skolens fraværsrutiner henger tett sammen med skolens rutiner for *oppfølging* av alvorlig skolefravær. Gode rutiner for oppfølging av fravær er forebyggende i seg selv. Retningslinjene understreker at kontaktlærer skal kontakte foresatte ved alt alvorlig fravær for å vurdere hvorvidt fraværet er bekymringsverdig og om tiltak må settes inn. Disse rutinene beskrives i veilederens del 3: *Når eleven har alvorlig skolefravær – hva gjør vi?*

2.3 Overganger: barnehage - barneskole - ungdomsskole

Kommunen har utarbeidet en veileder med egne prosedyrer for overgangen fra [barnehage til barneskole](#). Disse prosedyrene skal sikre overføring av informasjon som kan være med på å forebygge alvorlig skolefravær.

Ved overgang fra barneskole til ungdomsskole er det viktig at informasjon som gjelder elevenes fravær videreføres til ny skole. Dersom foresatte samtykker til at informasjon om eleven videreføres til ny skole, skal fravær være et eget punkt i overføringsmøter mellom barne- og ungdomsskole.

Der hvor det tidligere har vært bekymring for fravær kan det være lurt å ha fravær som et eget punkt i den første utviklingssamtalen på ungdomsskolen. For å sikre en god overgang for barn som viser tidlig tegn til alvorlig skolefravær, kan tiltak som f.eks. besøk på ny skole og møte med ny kontaktlærer før skolestart være til hjelp.

2.4 Ressursteam

Ressursteamene er flerfaglig samarbeidsarena mellom skolen, PP-tjenesten, skolehelsetjenesten, barnevernstjenesten og eventuelle andre instanser. Ressursteam skal bidra til organisasjonsutvikling, styrke kompetanse, til forebyggende arbeid og veiledning. Teamet jobber både system- og individrettet. Ressursteamene på skolene vil være en sentral arena for samarbeid omkring elever som står i fare for å utvikle alvorlig skolefravær. Det er utarbeidet en felles [veileder](#) som skal sikre lik behandling av pedagogiske saker, tidlig innsats og styrke forebyggende arbeid.

2.5 Skole-hjem samarbeid

Et godt samarbeid mellom skole-hjem er forebyggende mot alvorlig skolefravær, og skolen har en lovfestet plikt til å legge til rette for samarbeid med hjemmet (se del 4). Samarbeidet må ha eleven i fokus og bidra til elevens utvikling emosjonelt, sosialt og faglig. Dette er viktig for elevens motivasjon og trivsel. Et godt samarbeid mellom hjem og skole er en viktig ressurs for skolen for å styrke utviklingen av gode læringsresultater og læringsmiljø.

2.5.1 Informasjonsflyt

Et godt samarbeid innebærer at foresatte opplever skolen som tilgjengelig og at det er en åpen og tett dialog mellom foresatte og kontaktlærer/ledelse. Det er bedre å jobbe godt med å formidle tilpasset informasjon underveis, enn å kun sende informasjon hjem når det er spesielle ting som oppstår. Dette bygger tillit i samarbeidet, som kan være avgjørende dersom det skulle oppstå utfordringer etter hvert. Her er et eksempel på hvordan tilpasset informasjon tidlig kan virke forebyggende:

Lærerne på trinnet har bestemt seg for å jobbe på tvers av fag med en kreativ tilnærming til enkelte deler av læreplanen. Lærer Lasse sender følgende informasjon hjem: *Neste uke skal vi i gang med et prosjekt på tvers av alle fag. Dette innebærer at elevene jobber litt annerledes hele uka, og måten vi jobber på gjør at det blir mer støy og lyd i klasserommet enn vanlig.* Ved middagsbordet hjemme hører noen foreldre fra barna sine at det er "mye bråk" i klassen. I stedet for at dette gjør foreldre

litt usikre på klassens læringsmiljø, vet de at det er slik denne uka, og blir ikke utrygge på hvordan barna deres har det i klassen.

2.5.2 Involvere foresatte i viktige tema

Videre kan skolen jobbe aktivt med å fremme skole-hjem-samarbeidet ved å involvere foresatte i temaer som handler om det psykososiale miljøet, fravær, mobbing, rus, nettvett etc. Dette kan skje på ulike arenaer og nivåer, f.eks. i utviklingssamtaler, i foreldremøter eller i FAU/SU.

Foresatte har mye kompetanse og tanker rundt hva som er det beste for deres barn. Det å involvere foresatte er dermed viktig. Kommunens rutiner for Bedre Tverrfaglig Innsats (BTI) er under utvikling og vil ha verktøy for samarbeid. Det finnes også flere gode ressurser som kan brukes som utgangspunkt for foreldremøter og foreldresamarbeid, for eksempel:

- [Foreldreutvalg for grunnskolen \(FUG\)](#)
- [UDIR](#)
- [BUFDIR](#)
- [Redd barna](#)
- [Trygg nettbruk \(Politiet\)](#)

2.5.3 Informasjon om fraværsrutiner

Et viktig ledd i samarbeidet, særlig med tanke på å forebygge alvorlig skolefravær, er å dele informasjon med foresatte. Allerede ved skolestart må foresatte få informasjon om skolens handlingsplan for fravær (2.1.1) og veilederen for oppfølging og forebygging av alvorlig skolefravær. Dette bør gjennomgås årlig. Foresatte må også få informasjon om hvordan de melder fra om fravær, og oppfordres til å være ærlig om årsak, selv om det kan oppleves vanskelig.

2.6 Elevens læringsmiljø

Elever som trives og er motivert for å gå på skolen vil også være mindre utsatt for å utvikle alvorlig skolefravær. Elever som strever med nærvær, gir selv uttrykk for at det å bli sett og anerkjent av lærere er en viktig motivasjon for å være tilstede på skolen. Den enkelte elev har rett til tilpasset undervisning og et godt psykososialt læringsmiljø.

2.6.1 Elevens psykososiale læringsmiljø

Skolens mandat er lovfestet i Opplæringsloven og innebærer blant annet at skolen til enhver tid arbeider aktivt for å fremme et godt psykososialt miljø der den enkelte elev kan oppleve trygghet og sosial tilhørighet. I situasjoner der en elev har alvorlig skolefravær kan skolen lage en aktivitetsplan eller fatte enkeltvedtak jf. Opplæringsloven § 9a.

Den enkelte skoles handlingsplan mot mobbing og systemarbeid med det psykososiale miljøet er viktige arenaer for forebygging av alvorlig skolefravær. Kommunen har egne prosedyrer som synliggjør helsesykepleiers rolle i samarbeid med skolen i arbeid med det psykososiale miljøet.

2.6.2 Elevens faglige læringsmiljø

Undervisning preget av åpne, rike oppgaver vil virke forebyggende mot alvorlig skolefravær. Fagfornyelsen 2020 har til hensikt at skolen kan bruke mer tid på dybdelæring, og det blir enklere å forstå sammenhenger slik at elevene kan bruke det de har lært også i nye situasjoner. De nye læreplanene legger dermed bedre til rette for dybdelæring. Elevmedvirkning er et sentralt element i alle deler av det nye læreplanverket. Grunnen til dette er at elever blir mer motivert og lærer bedre når de blir involvert i

hva de skal lære, hvorfor og hvordan. Den overordnede målsettingen for skolen må være at klasserommet bidrar til læring for et stort mangfold av elever.

Enkelte elever vil være til stede på skolen, uten at de deltar eller engasjerer seg i det faglige arbeidet. Dette handler som regel blant annet om mangel på motivasjon for skolearbeid. I slike tilfeller er det viktig å stille krav til eleven, til tross for at eleven viser tydelig at hen ikke vil arbeide. Å slutte å stille krav kan oppleves som at voksne gir opp eleven. Samtidig må forventninger til elevens arbeid tilpasses slik at eleven opplever mestring i det hen gjør.

2.6.3 Relasjon mellom lærer og elev

En god relasjon mellom lærer og elev er forebyggende mot utvikling av alvorlig skolefravær. Relasjon kan karakteriseres som hva slags innstilling eller oppfatning du har av andre mennesker (Nordahl et al, 2005). En stor del av vår opplevelse av en relasjon handler om å *bli sett*. Dette innebærer blant annet øyekontakt, humor, en klapp på skulderen, ros og personlige kommentarer. Kommentarer kan omhandle fritidsaktiviteter, klær, skole, hjem, ferdigheter, m.m. Skal man gi slike kommentarer og stille denne type spørsmål til barn og unge, så forutsetter det også at den voksne verdsetter barnets interesser, oppfatninger og erfaringer (Nordahl et al, 2005). Les mer om lærer-elev relasjon på [UDIR](#), og om [tiltak for å bedre relasjon.](#)

«Når jeg var syk og ingen fra skolen spurte hvor jeg var, begynte jeg å tenke at kanskje ingen synes det var viktig at jeg var der.»

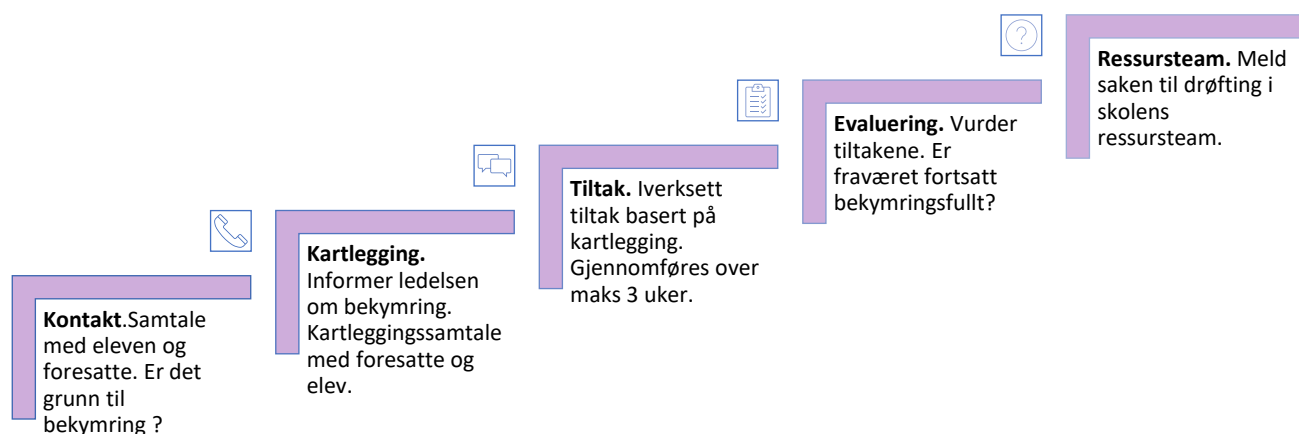
-Elev, 10.trinn

3. NÅR ELEVEN HAR ALVORLIG SKOLEFRAVÆR – HVA GJØR VI?

Arbeid med alvorlig skolefravær krever et tett samarbeid mellom alle involverte parter. Samarbeid blir dermed et nøkkelord både ved forebygging og ved oppfølging av alvorlig skolefravær. Denne delen beskriver trinn for trinn hva skolen skal gjøre når en elev har alvorlig skolefravær.

Retningslinjene for oppfølging av alvorlig skolefravær på skolen er illustrert nedenfor i en trappetrinnsmodell (figur 3). En forutsetning for å kunne følge opp alvorlig skolefravær er at kontaktlærer til enhver tid har en oppdatert oversikt over elevens fravær. Trappetrinnsmodellen viser hvordan kontaktlærer skal gå frem når en elev har alvorlig fravær, det vil si:

Figur 3: Trappetrinnsmodellen for oppfølging av alvorlig skolefravær

Eleven har alvorlig skolefravær:

· 10% (gyldig eller ugyldig) · 10 enkelttimer fravær i ett semester · Gjentakende forsentkomninger · Er på skolen, men ikke i timene

Kontaktlærer skal kontakte elev og foresatte og undersøke fraværsgrunnen når en elev har bekymringsfullt skolefravær. Dersom fraværet er alvorlig, dvs. at foresatte, elev og/eller lærer opplever at årsakene til fraværet er uklare/ gir grunn til bekymring skal kontaktlærer kartlegge fraværet gjennom en kartleggingssamtale. Basert på kartleggingen skal tiltak iverksettes og beskrives i en samarbeidsavtale. Etter tre uker skal tiltak evalueres og effekten vurderes. I slutten av denne veilederen finnes trappen på en helside som kan klippes ut og henges opp på arbeidsplassen som en påminnelse om rutinene.

3.1 Kontakt

Ved alvorlig skolefravær skal du som kontaktlærer ta kontakt med foresatte. Hensikten med kontakten med foresatte er å informere om fraværet og å undersøke hvorvidt det foreligger konkrete årsaker til at eleven er/har vært borte fra skolen.

Det kan være flere grunner til at fraværet gir grunn til bekymring. Kanskje har eleven skulket? Kanskje opplever foresatte det som vanskelig å få eleven på skolen om morgenen? Kanskje det er situasjoner på skolen som eleven gruer seg for? Enkelte fag eleven vegrer seg for? Dersom fraværet helt klart har naturlige årsaker som ikke gir grunn til bekymring skal du kun loggføre samtalen. Dersom det er grunn til bekymring, eller du er usikker, skal du gå til neste trinn i trappa og avtale et møte med foresatte og elev for å kartlegge mulige årsaker og tiltak.

Ofte kan somatiske plager (fysisk sykdom) være begrunnelse for fraværet. Dersom det er et høyt fravær som i kontakt med foresatte viser seg å skyldes sykdom, kan det likevel være aktuelt å be om en samtale om fraværet. Fravær over tid, selv om det er gode grunner til, vil prege elevens opplevelse av tilhørighet og faglige progresjon. I noen tilfeller kan det være aktuelt å be om en legeattest. Foresatte må samtykke til samarbeid med fastlege. Det kan også være mulig å invitere fastlegen på et samarbeidsmøte. Helseesykepleier på skolen kan fungere som et viktig bindeledd mellom skolen og fastlegen. Dersom foresatte og/eller kontaktlærer vurderer fraværet som alvorlig skal ledelsen og helseesykepleier informeres. Loggfør all kontakt.

Dette er en skjønnsmessig vurdering. Å ta kontakt er enkelt, å vurdere hvorvidt det er behov for videre oppfølging av fraværet er ikke alltid like lett. Les del 1, og drøft problemstillingen med ledelsen eller i ressursteam dersom du er usikker.

3.1.1 Når skal vi ta kontakt med PPT?

Skolen må fortløpende vurdere samarbeid med pedagogisk-psykologisk tjeneste (PPT). Skolen plikter å jobbe med undersøkelser og tiltak, jfr. Opplæringsloven §5.4. PPT skal samarbeide med og støtte skolene i det forebyggende arbeidet for å gi et inkluderende opplæringstilbud til elever som kan ha behov for tilrettelegging av opplæringen. Der loven eller forskriften til loven krever sakkyndig vurdering er det PPT som utarbeider vurderingen. Dersom skolen er usikker på om en elev har tilfredsstillende utbytte av den ordinære opplæringen, skal utfordringen eleven har, drøftes i ressursteam der PPT er en fast deltaker. Når en elev er mye borte fra skolen vil det kunne være aktuelt å vurdere hvorvidt for eksempel faglige hull, uavdekkede fagvansker, psykiske eller fysiske plager gjør læring vanskelig. Foresatte har også selvstendig henvisningsrett til PPT. [Informasjon om PPT](#) finnes på kommunens nettsider.

3.1.2 Når skal vi ta kontakt med barnevernet?

Høyt skolefravær alene er ikke et tilstrekkelig grunnlag for å sende bekymringsmelding til barneverntjenesten, jf. opplæringsloven § 15-3 bokstav a-d. Å melde bekymring til barneverntjenesten vil først være aktuelt i de tilfeller hvor fraværet kan knyttes til omsorgssituasjonen til barnet. Før skolen sender bekymringsmelding til barneverntjenesten ved høyt skolefravær, må den foreta en selvstendig

helhetsvurdering av om de objektive vilkårene i opplæringsloven § 15-3 er oppfylt. Denne vurderingen skal dokumenteres. Den enkelte skole kan derfor ikke ha standardiserte rutiner for å melde bekymring for eksempel hvor skolefravær overstiger en viss grense.

Barneverntjenesten kan være en veldig god samarbeidspartner for å bidra til å hjelpe familier der barn strever med skolefravær. Skole og hjem er opptatt av det samme; at eleven skal ha gode hverdager. Derfor er det viktig å ha åpen dialog om hvilke samarbeidspartnere som kan bidra til dette når skolenærvær blir vanskelig. Er foresatte eller skole usikre, kan det drøftes anonymt med barneverntjenesten, eller det er mulig å invitere dem på et møte for å snakke om hva de eventuelt kan hjelpe til med. Her kan ressursteamet være en god arena.

3.1.3 Når skal vi ta kontakt med politiet?

I tilfeller der foresatte aktivt holder eleven hjemme fra skolen, eller ikke aktivt bidrar til å få elever med høyt fravær tilbake på skolen, kan det være aktuelt å drøfte dette med politiet. Dersom drøftingen fører til at saken meldes til politiet, er det viktig at det foreligger riktig dokumentasjon og at foresatte er skriftlig informert om lovhjemmel og mulig straffeansvar. Selv om saken er meldt til politiet, må kommunen fortsette arbeidet omkring eleven. Se ellers del 4 for aktuelle lovverk.

3.2 Kartlegging

Når det er bekymring for fraværet, må situasjonen kartlegges (se figur 3).

Snakk med eleven først. Lærer må undersøke grunnen til at eleven har vært borte, og involver eleven før du kontakter foresatte. Ta utgangspunkt i barnets stemme, og få tak i hva de tenker om egen skolehverdag gjennom relasjonsbygging og kartlegging. Snakk med eleven om at dere tenker å kontakte foresatte, og forklar bakgrunnen for dette. Fortell hva dere tenker å si til dem, og spør eleven om hva den tenker om dette.

Ta en kartleggingssamtale (se eksempel i tabell 4 og mal for invitasjon og agenda i vedlegg).

Kontaktlærer inviterer foresatte og elev til en samtale hvor målet er å kartlegge omstendigheter rundt skolefraværet. Det er avgjørende at barnets stemme blir hørt, og derfor skal eleven som hovedregel være tilstede ved samtalen. Dersom eleven ikke er til stede, må skolen påse at eleven er hørt.

Foresatte skal innkalles til en samtale vedrørende alvorlig fravær *innen en uke* etter første kontakt om fraværet. Dersom helsesykepleier, skoleledelsen eller andre er involvert kan disse være aktuelle å ha med i samtalen.

Undersøk elevens psykososiale skolemiljø. Dersom du ikke allerede har tilstrekkelig informasjon om elevens psykososiale miljø, skal du foreta ytterligere undersøkelser av dette. Kartlegging av elevens psykososiale miljø kan foregå gjennom observasjoner, elevsamtaler og verktøy som Spekter og Elevundersøkelsen.

Gjør en pedagogisk vurdering. Det er viktig å ha god oversikt over elevens faglige fungering. Dette er fordi det faglige kan også være årsak til fravær og dette vil ta lang tid å avdekke når eleven begynner å få stort fravær. Skolen kan med fordel bruke skjema [pedagogisk rapport](#) som er en del av skolens generelle kartleggingsmateriale (og obligatorisk vedlegg ved henvisning til PPT). Skolen fyller ut de områdene som vurderes som hensiktsmessige. En pedagogisk vurdering kan avdekke vesentlig informasjon selv når det ikke nødvendigvis er bekymring for fagvansker.

3.2.1 Hvorfor kartlegge?

En grundig kartlegging kan både gi informasjon om hvilke faktorer som utløste fraværet og hvilke som nå opprettholder fraværet. På denne måten vil skolen få viktig informasjon om hvor tiltak bør settes inn og hvilke andre instanser det kan være aktuelt å samarbeide med. Den viktigste kartleggingen skolen foretar vil som regel være samtalen med elev og foresatte. Dette kan også være en uformell samtale, men husk å loggfør arbeidet. Forslag til hvordan en slik kartleggingssamtale kan holdes ses i tabell 4 (neste side) og forslag til invitasjon og agenda finnes bakerst i vedlegg.

3.2.2 Aktivitetsplan (§9a)

Det vil i noen tilfeller være aktuelt for skolen å lage en aktivitetsplan eller å fatte enkeltvedtak i henhold til Opplæringsloven §9a. Kommunen har egne rutiner for dette som er i samsvar med Kunnskapsnett Romsdal [Elevenes skolemiljø \(kunnskapsnettromsdal.no\)](http://Elevenes.skolemiljø(kunnskapsnettromsdal.no)).

Tabell 4: Rammer for kartleggingssamtale ved bekymring for fravær

Kartleggingssamtale ved bekymring for fravær	
Rammer for en god samtale	Velg et møterom der dere ikke blir forstyrret og avtal på forhånd hvor lang samtalen skal være. Bestem på forhånd om eleven skal være med. Hvis eleven ikke deltar er det viktig at eleven får god informasjon om hva som blir sagt og gjort, og hvorfor. Snakk direkte med eleven. Forbered deg. Forhør deg med andre lærere eleven forholder seg til, ansatte på SFO osv. som kan bidra med viktig informasjon. Ta høyde for følelsesmessige reaksjoner hos foresatte og elev. Bekreft og anerkjenn følelsene uten å gå i forsvar. Les 3.3.2 om elevsamtaler.
Samtalestart	Informert om at et av formålene med samtalen er å dele skolens bekymring for elevens skolefravær. Gi konkret tilbakemelding på omfanget av fraværet. Informert om at skolen har rutiner for oppfølging av skolefravær og at dette innebærer at det gis informasjon til skolens ledelse, samt at det gjennomføres en samtale med målsetting om å komme frem til tiltak som vil gi en normal tilstedeværelse. Informert om at skolen har ansvar for at elever har en god og trygg skolehverdag, og at foresatte har ansvar for at eleven kommer til skolen. Det kan være nyttig å vise foresatte Veileder for forebygging av alvorlig skolefravær for Hustadvikaskolen.
Forslag til spørsmål	Trives du på skolen? Har du venner på skolen? Hva liker du å gjøre på fritiden? Er det noe du opplever som vanskelig eller ubehagelig på skolen? Er det spesielle fag du liker/ikke liker? Hvordan opplever du prøver? Hvordan går det med lekser? Er det noen lærere eller andre voksne på skolen som du har et godt/ikke godt forhold til? Blir du plaget eller mobbet på skolen, i friminuttene, på skoleveien eller i fritiden? Hva gjør du når du ikke er på skolen? Hvordan kunne du ønske skoledagen din var?

	Er det noe jeg kan gjøre annerledes for at du skal ha det bra på skolen? Hva tenker du/dere skolen kan gjøre for at eleven skal komme på skolen? Gi en kort oppsummering av samtalen. Avtal veien videre.
Etter samtalen (med eleven/foresatte)	Bruk samarbeidsavtalen, avtal et møte for å evaluere avtalen om 3 uker. Avklar tydelige rammer for videre kontakt: når det skal være kontakt og hvordan (bruk av mail/SMS/telefonid). Dersom det er behov for ytterligere kartlegging eller det ikke er tydelig hvilke tiltak som bør iverksettes, avtales et nytt møte innen en uke. Ledelsen bør da være representert.
Etter samtalen (til lærer)	Har du gjort deg noen tanker om hva som kan være utløsende og opprettholdende for fraværet? Er det behov for å drøfte saken i ressursteam? Skriv et kort referat og send kopi til foresatte.

3.3 Samarbeid om tiltak

Basert på kartleggingen avgjøres relevante tiltak (for eksempler, se resten av del 3, inkludert tiltaksbanken i tabell 6). Desto tidligere tiltakene settes inn, og desto høyere intensitet det er på tiltakene, desto større sannsynlighet for å redusere fraværet raskt. Dette innebærer at eleven i en periode får individuell tilrettelegging av skoledagen slik at eleven mestrer å møte på skolen. Målsettingen vil som regel være normalisering av hverdagen.

Tiltak som hjemmeundervisning anbefales sjeldent, da dette vil kunne være en opprettholdende faktor for elevens skolefraværsproblematikk. Hjemmeundervisning bør kun brukes i særlige tilfeller og i en kort, avgrenset periode. Målsetting med hjemmeundervisningen bør i disse tilfellene være at skolen etablerer en relasjon til eleven som kan styrke en gradvis tilbakeføring til skolen.

Dersom skole eller hjem ønsker at det skal vurderes hjemmeundervisning som reelt alternativ til tilstedeværelse på skolen, skal det henvises til PPT. Dette kan også drøftes i ressursteam, eller ved å invitere PPT til å være med på et møte for å vurdere behov.

3.3.1 Samarbeidsavtalen

Den avgjørende faktoren for at tiltak skal lykkes er samarbeid mellom de involverte. En samarbeidsavtale som tydeliggjør hvem som skal gjøre hva og til hvilken tid, blir dermed viktig. Samarbeidsavtalen skal sikre at hver enkelt gjør sin del. En samarbeidsavtale er ofte et godt tiltak i seg selv, fordi det gir et felles fokus på mål om å øke elevens tilstedeværelse.

Samarbeidsavtalen tar utgangspunkt i et mål. Et langsiktig mål vil som regel være at eleven er til stede på skolen hver dag og utvikler seg positivt emosjonelt, sosial og faglig. Dette er avhengig av omfanget av elevens fravær og kompleksiteten i utfordringene. I samarbeidsavtalen er det viktig å bli enige om et realistisk mål for en bestemt periode (ofte 3 uker). Dette kan være å være på skolen noen dager i uka, å komme på skolen hver dag etter storefri, å delta i en time som er vanskelig, eller liknende. En måte å komme frem til et mål på er å tenke: hva bør vi ha fokus på de neste tre ukene? Hva er første skritt? Det kan være ett eller flere delmål i avtalen. Det viktigste er å bli enige om tiltak for å nå målene. Forslag til tiltak som kan brukes i samarbeidsavtalen er listet i tabell 6.

Det er viktig at alle involverte parter er enige om det målet, så vel som alle delmålene og tiltakene. Til slutt tydeliggjøres og delegeres ansvar for arbeidsoppgaver som skal være i tråd med de tiltakene som er bestemt.

Tabell 5: Samarbeidsavtale

SAMARBEIDSAVTALE MELLOM ELEV, FORESATTE, SKOLE OG EVT. ANDRE INVOLVERTE:

Sted, dato:	
Tilstede ved utarbeidelsen: Dato og de som er tilstede på møtet noteres	
Mål for samarbeidet: Dette kan være at eleven er tilstede på skolen hver dag, eventuelt et bestemt antall dager eller liknende, ved opptrapping av tilstedeværelse.	
Tiltak:	
Ansvar:	
Tiltak:	Her beskriver du oppgaven til eleven, foreldrene og skolen.
Ansvar:	Husk at alle skal ha ansvar for noe - for å
Tiltak:	unngå ansvarsdiffusjon.
Ansvar:	Velg tiltak som er med på å bidra til målet - se
Tiltak:	eksempler i tiltaksbanken.
Ansvar:	
Plan B:	
Hvis oppgavene beskrevet over ikke fører til at eleven klarer å møte som avtalt, iverksettes plan B. Spesifiser hvem som skal ta kontakt og hvem som gjør hva for å tilrettelegge for elevens deltagelse.	
Avtalen gjelder for de neste (som regel 3) ukene. Den skal evalueres (dato): (dato for evalueringsmøte)	
Signaturer på avtalen:	
Alle som er tilstede signerer på avtalen, også eleven.	

EVALUERING AV SAMARBEIDSAVTALE

Sted, Dato:	
Tilstede ved evalueringen: Dato og de som er tilstede på evalueringsmøtet noteres	
Evaluering av mål:	
Evaluering bør også skje fortløpende sammen med eleven med vekt på mestring. Evaluering av samarbeidsavtalen skal gjøres innen tre uker fra utarbeidelsen.	
Evaluering av tiltak: Evaluer hvert tiltak for seg. Ble de gjennomført etter intensjon? Hvis ikke, hvorfor ikke? Hvilke tiltak fungerte godt? Hvilke fungerte ikke? Trenger vi nye?	
Evaluering av Plan B:	
Evaluering av hvorvidt plan B har fungert som ønsket.	
Se tiltakstrappen.	

I samarbeidsavtalen er det gjort plass til en Plan B. Det er ikke alltid slik at den oppsatte planen går som forventet eller ønsket, og da er det viktig at man har en plan B. Plan B kan for eksempel handle om kommunikasjon mellom skole-hjem, dersom tiltakene ikke gjennomføres etter avtale.

3.3.2 Elevsamtaler

Elevsamtale(r) er noe av det aller viktigste skolen kan gjennomføre i forbindelse med alvorlig skolefravær. Annen tilrettelegging kan også være avgjørende, og samtale og samarbeid med foresatte er selvfølgelig viktig. Det er imidlertid ofte slik at voksne bekymrer seg, vurderer, og forsøker å tilrettelegge for elever, uten at eleven selv har blitt sett eller hørt. Det er ikke alltid lett å komme i posisjon til eleven. Dette innebærer relasjonsbygging med eleven, og det å vise at man tar eleven på alvor.

Det anbefales å lese blant annet artikkelen [Hvordan snakke med barn som har det vanskelig](#) (Voksne for barn) og Forandringsfabrikkens hefte [“Snakke trygt i skolen”](#).

3.3.3 Involver elevens nettverk

Dersom det blir slik at det er vanskelig å få eleven på skolen over lang tid, kan det være at foresatte og familier trenger hjelp og støtte til å hjelpe eleven på skolen. Erfaringsmessig er det ofte slik at familiemedlemmer eller andre i elevens nettverk kan bidra med uvurderlig støtte i en periode, for å få snudd en negativ spiral. Det er ikke alltid man ser denne muligheten selv når man er i en vanskelig situasjon, så det vil være viktig for skolen å forhøre seg med foresatte om de har noen i familie eller nettverk som for eksempel kunne bidra på morgenen over noe tid.

3.3.4 Samarbeid med hjelpetjenester

Kommunen skal bidra med å hjelpe når elever som strever med tilstedeværelse på skolen. Dette kan innebære en rekke tiltak, som begynner med de stegene som er beskrevet i denne veileder. Veilederen beskriver først og fremst tiltak som er aktuelle i samarbeid mellom skole og hjem. Det er samtidig viktig å vurdere hvorvidt PPT eller andre hjelpetjenester kan være aktuelle samarbeidspartnere.

Tabell 6: Tiltaksbank – tiltak kan skrives rett inn i samarbeidsavtalen.

Kartlegging	Kartlegging er viktig for å kunne iverksette gode tiltak. En elevsamtale er god kartlegging i seg selv. Det er også viktig at eleven får god informasjon om hvorfor kartleggingen er viktig. Kartlegging er også et tiltak i seg selv da dette fungerer relasjonsbyggende – både mellom skole-elev og skole-foresatte.
Tiltak på skolen	Gjennomgå del 1.7 av denne veileder lokalt på skolen. Er det noen holdninger som er til hinder for samarbeidet? Det er avgjørende at skoleledelsen setter av tilstrekkelig med tid og skaper gode rammer for relasjonsbygging og støtte fra pedagogisk personell. Etablering og videreføring av positive relasjoner mellom elev og voksne på skolen er viktig for å skape trygghet for eleven. Informert klassen/trinnet om elevens fravær dersom eleven og foresatte samtykker til dette.

	Ta kontakt med eleven. Det kan være godt for eleven å vite at hen er savnet, og at skolen etterspør dem.
Tiltak skole-hjem-samarbeid	Gå gjennom del 1.7 av denne veilederen sammen med foresatte. Er det noen holdninger som er til hinder for samarbeidet? Kan en felles forståelse av fraværet bidra til å hindre ansvarsdiffusjon? Sørg for en åpen dialog med foresatte, så de til enhver til vet hvem de skal ta kontakt med og når den personen er tilgjengelig. Informere foresatte om hva alvorlig skolefravær er, og gi informasjon om skolens rutiner og muligheter for å igangsette tiltak. Bruk trappetrinnsmodellen. Trygg foresatte på at skolen gjør sitt beste for at eleven skal trives, og gi god informasjon om elevens fungering på skolen. Anerkjenn foresattes utfordringer, og gi informasjon om aktuelle hjelpeinstanser. Arbeidet med å sikre at eleven har normal tilstedeværelse på skolen skal være et samarbeid. Dette er viktig å formidle til foresatte.
Faglig tilrettelegging og trygghet i skolehverdagen	Samarbeid med eleven om tilrettelegging. Etabler systemer for å ivareta forutsigbarhet og struktur for elevens skoledag, slik at eleven opplever trygghet. Dette kan f.eks. være egen dagsplan/ukeplan. Forbered og informer eleven om endringer i dagsrutiner, særlig på de dagene der det er endringer i den vanlige skolerutinen (for eksempel turdager, høytidsmarkeringer osv.). Fokuser på fag som mestres, og sørg for tilpasset opplæring. Bruk av varierte metoder vil kunne motivere til deltakelse. Vær bevisst på elevens plassering i klasserommet, dvs. eleven skal oppleve å bli sett. Eleven kan plasseres med venner eller trygge medelever.
Oppmøte og tilstedeværelse på skolen	Der det viser seg å være store utfordringer i forbindelse med å få eleven på skolen om morgenen, kan et tidlig innsatstiltak være at en fra skolen møter barnet hjemme. En foresatt (eller annen fra nettverket) følger eleven til skolen i en periode. Skolen møter eleven i skolegården eller på avtalt sted for å følge eleven til klasserommet. Gi eleven alternativer til å reise hjem fra skolen, for eksempel muligheter for å ta pauser. Gjør avtaler med eleven om hva hen skal gjøre hvis hen ønsker å gå hjem i løpet av skoledagen.

3.3.6 Sykdom over tid

Noen elever har langvarig skolefravær knyttet opp mot somatisk sykdom, behandling eller utredning. Som en generell regel bør også elever med fysiske helseplager delta på skolen så mye som mulig, da dette er en viktig kilde til god psykisk helse, sosial og faglig utvikling for barn og unge. Det er samtidig tilfeller der elever reelt har behov for å være hjemme eller på sykehus over tid. Det anbefales i slike tilfeller å invitere fastlege eller annet helsepersonell inn i samarbeidet, eller eventuelt sikre uttalelser fra disse. I slike tilfeller vil det også kunne være vanskelig for skolen selv å vurdere hvorvidt eleven har tilfredsstillende utbytte av undervisning og det anbefales derfor som regel at skole og hjem henviser eleven til PPT.

3.4 Evaluering

Samarbeidsavtalen består, som sagt, av: Et mål, ansvarsfordeling, de konkrete tiltakene og til slutt en evalueringsdel. Evalueringsdelen (se tabell 5) skal tydeliggjøre hvorvidt målet er nådd og samtidig om tiltakene har vært effektive og riktige. Det er viktig at eleven ikke utsettes igjen og igjen for tiltak som ikke virker. Det er viktig at også Plan B evalueres.

Dersom tiltakene viser seg å ha effekt, og målet er nådd (eller godt på vei) så lages det en ny samarbeidsavtale, eller eventuelt avtale om å ”rykke tilbake til bunn av trappa” og følge med på fraværet.

3.4.1 Tverrfaglig drøfting

Dersom evalueringen viser at tiltakene ikke har bedret fraværet, altså målet er ikke nådd, så skal skolen drøfte utfordringene i ressursteam. Det kan drøftes anonymt eller med samtykke. Se Hustadvika kommune sin veileder for ressursteam.

3.5 Veien videre

Dersom fraværet ikke bedres betydelig ved å følge retningslinjene i handlingsplanen er det viktig å trekke inn andre samarbeidspartnere i kommunen. Klar ansvarsfordeling og tydelige retningslinjer for hvordan alvorlig fraværsproblematikk skal jobbes med, også utover skolen, er nødvendig.

4. ANSVARSOMRÅDER OG RELEVANT LOVVERK

Denne delen vil gi en oversikt over ansvarsområder og relevante lovverk for de instansene som kan være involvert i arbeid med alvorlig skolefravær.

	Ansvarsområder	Relevant lovverk
Skole	Barn og unge har rett til offentlig grunnskoleopplæring. Barn og unge har rett til et godt skolemiljø som fremmer helse, trivsel og læring. Skolen skal legge til rette for et skolemiljø som fremmer læring og trivsel og som er trygt for elevene. Den enkelte elev har rett til tilpasset opplæring og særskilt tilpasset opplæring. Skolen skal høre og ta hensyn til barnets stemme. Skolen skal sørge for samarbeid med hjemmet. Tiltak knyttet til alvorlig skolefravær stiller krav til bl.a. skriftlighet, begrunnelse, underretning og utredning. Ved alvorlig skolefravær skal rektor fatte enkeltvedtak i henhold til relevant lovverk. Skolens ansatte plikter å melde fra dersom de er vitne til at elever ikke har det bra på skolen. Ansatte kan straffes med bøter dersom de forsømmer dette ansvaret.	<i>Opplæringsloven § 2-1</i> <i>Opplæringsloven § 9a-1</i> <i>Opplæringsloven § 9a-3</i> <i>Opplæringsloven § 9a-4</i> <i>Opplæringsloven § 1-2</i> <i>Opplæringsloven § 1-3</i> <i>Opplæringsloven § 1-1 og § 13-3d</i> <i>Menneskerettighetsloven § 2 nr.4</i> <i>Forvaltningsloven § 17</i> <i>Forvaltningsloven § 17, 23, 24 og 27</i> <i>Opplæringsloven § 9a-3</i> <i>Opplæringsloven § 9a-7</i>
Hjem	Barn og unge har rett og plikt til grunnskoleopplæring. Foresatte kan straffes med bøter dersom de forsømmer dette ansvaret. Foresatte har ansvaret for å sørge for at deres barn får utdanning etter deres evner og forutsetninger. Foresatte må levere skriftlig melding til skolen hvis en elev er fraværende, og søke om permisjon ved ønske om at elever skal være fraværende fra skolen utenom angitte ferier.	<i>Opplæringsloven § 2-1</i> <i>Lov om barn og foresatte §30</i> <i>Opplæringsloven § 2-11</i>
Elev	Barn og unge har rett og plikt til grunnskoleopplæring. Fravær kan få konsekvenser for ordenskarakteren. Fravær føres på vitnemålet.	<i>Opplæringsloven § 2-1</i> <i>Opplæringsloven § 3-5</i> <i>Opplæringsloven § 2-11</i> <i>Forskrift til opplæringsloven § 3-41</i>

Barn og unge har en lovpålagt rett og plikt til skolegang på grunnskolen, det vil si 1.–10. trinn. Det er flere lovverk som er relevante i forbindelse med å sikre at eleven fullfører grunnskoleopplæringen. Følgende oversikt vil vise ansvarsområder og relevante lovverk som elev, foresatte og skole må forholde seg til. I tillegg beskrives ansvarsområde, relevante lovverk og henvisningsgrunnlag for de instansene som kan være til hjelp og nytte i forbindelse med alvorlig skolefravær.

	Ansvarsområder	Relevant lovverk	Hvem kan henvise?	Når skal det henvises?
Pedagogisk-psykologisk tjeneste (PPT)	PPT er kommunens rådgivende og sakkyndige instans ved spørsmål som omhandler barn, ungdom og voksne som har en vanskelig opplærings- eller opplærings situasjon. PP-tjenesten skal utarbeide sakkyndige vurderinger ved spørsmål om rett til spesialundervisning basert på hvorvidt den enkelte elev får eller kan få utbytte av den ordinære opplæringen. PPT skal vurdere retten til spesialundervisning samt omfang og innhold i spesialundervisningen. PP-tjenesten jobber på systemnivå med å hjelpe skolen med å tilrettelegge undervisningen for alle elever, fortrinnsvis gjennom veiledning og rådgivning. Råd og veiledning til foresatte.	<i>Opplæringsloven § 5-6</i> <i>Opplæringsloven § 5-6</i> <i>Stortingsmelding 30</i>	I tillegg til skole kan foresatte, helsestasjon, barnehage og melde behov for bistand fra PPT. Barn og unge kan selv ta kontakt med PPT.	Ved alvorlig skolefravær skal det henvises til PPT dersom skolens tiltak (utarbeidet i samarbeidsavtalen) ikke har ført til endringer ved elevens tilstedeværelse på skolen.
Barneverntjenesten	Barneverntjenesten skal bidra til at barn og unge får trygge oppvekstvilkår. Tjenesten skal sikre at barn og unge som lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling, får nødvendig hjelp og omsorg til rett tid. Barneverntjenestens viktigste oppgaver er å undersøke hvordan barnets hverdag er, gi den hjelpen som passer best for barn og familier i den situasjonen de er i, hjelpe familien å komme i kontakt med andre hjelpeinstanser og samarbeide med andre instanser ved behov. Barneverntjenestens arbeidsområde er å gi hjelp i hjemmet og sikre at barn og unge får nødvendig hjelp og omsorg dersom de trenger det. Tiltakene som settes inn igangsettes som regel med samtykke fra familien. Det skal legges avgjørende vekt på å finne tiltak til barnets beste.	<i>Barnevernloven § 1-1</i> <i>Barnevernloven § 4-3</i>	Alle kan sende muntlig eller skriftlig bekymringsmelding til barneverntjenesten. Som privatperson er det mulig å være anonym. Offentlige instanser har melde- og opplysningsplikt dersom de har grunn til å tro at et barn blir utsatt for grov omsorgssvikt. Meldere får skriftlig tilbakemelding om at bekymringsmelding er mottatt, og om den henlegges eller om det åpnes undersøkelse.	Alle som er bekymret for et barns utvikling eller omsorg kan ta kontakt med barneverntjenesten om dette. Foresatte kan selv kontakte barneverntjenesten ved behov eller ønske om hjelp og støtte. Offentlige instanser skal, dersom det er grunn til å tro at det foreligger alvorlig omsorgssvikt eller når et barn har vist vedvarende atferdsvansker, gi melding til barneverntjenesten. Både private og offentlige instanser kan drøfte saker anonymt med barneverntjenesten.

	Ansvarsområder	Relevant lovverk	Hvem kan henvise?	Når skal det henvises?
Psykisk helsevern for barn og unge (BUP)	BUP er et poliklinisk helsetilbud innenfor psykisk helsevern som retter seg mot barn og ungdom under 18 år og deres familier. BUP har spesifikk kompetanse innen utredning og behandling av barn og unges psykiske helse, som for eksempel følelsesmessige vansker og konsentrasjons- og atferdsmessige vansker. BUP jobber både individuelt med eleven og med dens familie. I noen tilfeller kan BUP henvise videre til mer spesialiserte tjenester innen psykisk helsevern.	<i>Lov om helsepersonell</i> <i>Lov om etablering og gjennomføring av psykisk helsevern</i> <i>Lov om spesialisthelsetjenester</i> <i>Lov om pasientrettigheter</i> <i>Psykisk helsevern for barn og unge – Prioriteringsveileder</i>	Barneverntjeneste og fastlege kan henvise til BUP med samtykke fra foresatte. Barn over 16 år må samtykke til henvisning til BUP.	Dersom barnet trenger psykisk helsehjelp og tiltak på kommunalt nivå ikke har ført frem, anbefales det å henvise til BUP.
Fastlegen	Fastlegen er en viktig støttespiller i å avklare elevens somatiske tilstand. Fastlegen kan viderehenvise barn og unge til spesialisthelsetjenesten.		Foresatte og barn/ungdom kan selv kontakte fastlegen ved ønske eller behov.	Dersom eleven viser eller beskriver symptomer på somatiske plager bør fastlegen kontaktes.
Skolehelsetjenesten	Skolehelsetjenesten og/eller fastlegen kan gjennomføre en medisinsk undersøkelse dersom en elev med høyt skolefravær har fysiske plager. Helsesykepleier samarbeider med skolene på ulike måter i oppfølging av elever og i arbeid med det psykososiale miljøet.		Tilbud til alle skoleelever i kommunen. Det er ikke nødvendig med henvisning.	Det er en skolehelsetjeneste ved hver skole i kommunen. Skole, foresatte og elev står fritt til å søke hjelp og råd hos skolehelsetjenesten.
OBS! De forskjellige instansene skal innhente muntlig og/eller skriftlig samtykke fra foresatte og eventuelt elev for å kunne dele opplysninger vedrørende eleven.				

REFERANSELISTE

Statped sine ressurssider om skolefravær

Drammen kommune (2010) *Skolevegring: Veileder for intervensjon Drammen kommune, Konnerud bydel*

Fyrland, L. (2001) *Sosialt nettverk*, Universitetsforlaget

Ingul, J.M. (2016) Foredrag: Trøndelagskonferansen KS (URL: <http://www.ks.no/contentassets/ee63bd254ad548cc9bd540a85b6d2928/ingultrondelagskonferansen-2016.pdf>)

Ingul, J.M. (2005) *Skolevegring hos barn og ungdom*. I: Barn i Norge 2005. Se meg! Årsrapport om barn og unges psykisk helse, Voksne for barn

Hoverak, S. (2009) *Familieråd og nettverksråd*, Universitetsforlaget

Kearney, C.A. (2001) *School refusal behavior in youth. A functional approach to assessment and treatment*. Washington, DC: American Psychological Association

Kearney, C.A. og Silverman, W.K. (1996) *The evolution and reconciliation of taxonomic strategies for school refusal behavior*. Clinical Psychology: Science and Practice, 3, 339-357
Kearney, C.A. et al (2019), Reconciling Contemporary Approaches to School Attendance and School Absenteeism: Toward Promotion and Nimble Response, Global Policy Review and Implementation, and Future Adaptability (Part 2), Front. Psychol.

Christopher A. Kearney^{1*}, Carolina González², Patricia A. Graczyk³ and Mirae J. Fornander¹

Front. Psychol., 15 October 2019 | <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2019.02222>

Reconciling Contemporary Approaches to School Attendance and School Absenteeism: Toward Promotion and Nimble Response, Global Policy Review and Implementation, and Future Adaptability (Part 1)

Lov om grunnskolen og den vidaregåande opplæringa (opplæringslova) (1998) HTML: <http://www.lovdato.no/all/hl-19980717-061.html>, 06.06.2011

Lov om barn og foresatte (barnelova) (1981) HTML: <http://www.lovdato.no/all/hl-19810408-007.html>, 06.06.2011

Lov om barneverntjenester (barnevernloven) (1993) HTML: <http://www.lovdato.no/all/hl-19920717-100.html>, 06.06.2011

Lysne, A (1996) *School phobia, Skjønnhetens lysglimt i tilværelsen. En samling artikler av professor Anders Lysne i forbindelse med hans 70-årsdag*. Rapport nr 4. Universitetet i Oslo. Pedagogisk forskningsinstitutt

Nordahl, T., Sørli, M-A, Manger, T. og Tveit, A. (2005) *Atferdsproblemer blant barn og unge: teoretiske og praktiske tilnærminger*. Bergen: Fagbokforlaget

NOU 2012: 5 Bedre beskyttelse av barns utvikling

Oslo kommune (2009) *Skolevegring –en praktisk og faglig veileder*. Utdanningsetaten

Tørstad, M. og Hestnes, I. (2010) *Foredrag Nittedal kommune rektormøte*, 10. Desember 2010

FORSLAG TIL LITTERATUR

Aubert, A.M. og Bakke, I.M. (2006) *Utvikling av relasjonskompetanse gjennom observasjon, registrering av sårbarhet og anerkjennende veiledning*. Høgskolen i Agder.

Brandtzæg, Torsteinson og Øiestad (2017) *Se eleven innenfra - Trygge barn i en mentaliserende skole, Bedre skole*

Bru, Cosmovici Idsøe, Øverland () *Psykisk helse i skolen*.

Glavin og Erdal (2007) *Tverrfaglig samarbeid i praksis: til beste for barn og unge i kommuneNorge*. Oslo, Kommuneforlaget.

Killén, K.(2009) *Sveket I*, Oslo, Kommuneforlaget.

Lund, I. (2004) *Hun sitter jo bare der! Om innagerende atferd hos barn og unge*. Bergen, Fagbokforlaget.

Lauvås, P. og Lauvås, K. (2004) *Tverrfaglig samarbeid, perspektiv og strategi*. Universitetsforlaget.

Nordahl, T. og Overland, T. (2001) *Systemarbeid i klasser. Om forebygging og reduksjon av problematferd*. Biri: Forum for tilpasset opplæring

VEDLEGG

Vedlegg 1: VELKOMMEN TIL SAMTALE OM SKOLEFRAVÆR

Etter avtale når vi snakket sammen om elevens fravær inviteres dere til en samtale for å finne ut om det er noe vi på skolen eller dere hjemme bør gjøre for å unngå at eleven får enda høyere fravær.

Når: dato, fra - til

Hvor: egnet møterom

Hvem: kontaktlærer + mor + far + elev (presiser) **Hva vi**

skal snakke om (agenda):

1. Jeg vil gi litt informasjon om:

- skolens rutiner for fraværsoppfølging og elevens fravær
- skolens ansvar for at elever har en god og trygg skolehverdag, og samarbeid med hjemmet om dette

2. Kartleggingsspørsmål til elev (hvis tilstede) og foreldre

- Vi stiller noen spørsmål for å finne ut hvordan dere opplever skolehverdagen
- Målet er å få et best mulig bilde av hverdagen – hva som er bra og hva som kanskje kan være vanskelig

3. Lurer dere på noe?

- Dere kan spørre meg dersom det er noe dere lurer på eller er bekymret for

4. Oppsummering og veien videre

- Vi blir enige om hva vi skal gjøre fremover
- Vi skriver som regel dette opp i en samarbeidsavtale

Med vennlig hilsen,

Kontaktlærer, skole/klasse

Vedlegg 2: KARTLEGGING AV ELEVENES FRAVÆRSMØNSTER

Elevens navn	Skole	Klasse

1	Hvor høyt er fraværet?	
2	Fraværets hyppighet.	Gjennomsnitt dager pr. mnd.
		Gjennomsnitt timer pr. uke
3	Fraværsmønster	
4	Hvordan oppstod fraværet? Plutselig, gradvis?	
5	Kontakt med elev. Forklaring på fraværet	
6	Kontakt med foresatte. Hvor ofte og forklaring på fraværet	

7	Kontaktlærers vurdering av grunn for fraværet.	Avtalt fravær
		Klasse-, skolemiljø
		Medelever
		Fag

		Læreres holdning/atferd/forventninger		
		Vet ikke		
		Annet		
8	Hvor oppholder eleven seg?	Hjemme		
		Hos kamerater		
		Andre samlingssteder		
		Vandrer rundt		
		Vet ikke		
		Annet		
9	Elevens faglige fungering.	God	Middels	Dårlig
10	Har eleven spesielle interesser/kulturtilknytning?			
11	Familieforhold/eventuelt kjente vansker i familien			
12	Eventuelle hjelpeinstanser inne i bildet? Hvilke?			
13	Er skolen kjent med eventuelle helseproblemer?			
	Hvilke?			
14	Andre opplysninger av betydning?			
15	Foreslåtte tiltak.			
Dato:		Kontaktlærers underskrift:		

Vedlegg 3: SAMARBEIDSAVTALE MELLOM ELEV, FORESATTE, SKOLE OG EVT. ANDRE INVOLVERTE:

Sted, dato: Tilstede ved utarbeidelsen:
Mål for samarbeidet:
Tiltak: Ansvar: Tiltak: Ansvar:
Tiltak: Ansvar: Tiltak: Ansvar:
Tiltak: Ansvar: Tiltak: Ansvar:
Tiltak: Ansvar: Tiltak: Ansvar:
Plan B:
Avtalen gjelder for de neste _____ ukene. Den skal evalueres (dato): _____
<i>Signaturer på avtalen:</i>

Vedlegg 4: EVALUERING AV SAMARBEIDSAVTALE:

<i>Sted, Dato:</i>
<i>Tilstede ved evalueringen:</i>
Evaluering av mål:
Evaluering av tiltak: 1 2 3 4 ...
Evaluering av Plan B:
Basert på evalueringen er det avtalt følgende (kryss av): • Det er ikke lenger behov for systematisk oppfølging av skolefravær. <i>ELLER</i> • Det utarbeides en ny samarbeidsavtale. • Behov for viderehenvisning til f.eks. PPT, BUP, barneverntjenesten, eller andre instanser er blitt vurdert.
<i>Signaturer på evaluering:</i>

Vedlegg 5: TILTAKSTRAPP

